

Maa- ja metsätalousvaliokunta

Kulttuuripoliittinen selonteko

Sivistysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Kulttuuripoliittinen selonteko (VNS 8/2024 vp): Asia on saapunut maa- ja metsätalousvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava sivistysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- kulttuuriasianneuvos Emma Harju, opetus- ja kulttuuriministeriö
- johtava asiantuntija Marianne Selkäinaho, maa- ja metsätalousministeriö
- tutkimusjohtaja Sulevi Riukulehto, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti
- erityisasiantuntija Antti Huntus, Taiteen edistämiskeskus
- luonnon- ja riistanhoitopäällikkö Ere Grenfors, Suomen Metsästäjäliitto
- asiantuntijaryhmän jäsen Veli-Matti Karppinen, MaalleKo -verkosto
- kehitysjohtaja Leena Lahdenvesi-Korhonen, Maa- ja kotitalousnaisten Keskus ry
- kulttuurijohtaja Helka Ketonen, Maaseudun sivistysliitto ry
- järjestöpäällikkö Marika Punamäki, Suomen Kotiseutuliitto ry
- toiminnanjohtaja Suvi Louhelainen, Suomen Kylät ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- saamelaiskäräjät
- Kalatalouden Keskusliitto
- Suomen erämuseosäätiö

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Marttaliitto
- Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö ry

Valiokunnan lausunto MmVL 8/2025 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Kulttuurin alueellinen saatavuus

Maa- ja metsätalousvaliokunta tarkastelee lausunnossaan kulttuuripoliittista selontekoa oman toimialansa ja kulttuurin alueellisen saatavuuden näkökulmasta. Valtioneuvoston kulttuuripoliittisen selonteon nykytilan kuvauksessa todetaan, että kuntien eriytymiskehitys näkyy kulttuuripalveluissa. Kansalliset laitokset, isot tapahtuma-areenat sekä valtionosuutta saavat taide- ja kulttuurilaitokset sekä taideyhteisöt keskittyvät kaupunkeihin. Pienissä kunnissa korostuvat avustusten ja järjestökentän merkitys sekä kirjastojen, kansalaisopistojen ja taiteen perusopetuksen tarjonta. Eroja kuntien välillä aiheuttavat esimerkiksi maantiede ja sijainti, saavutettavuus ja yhteydet, elinkeinorakenne, ikärakenne ja sosioekonominen rakenne. Valiokunta pitää tätä nykytilan kuvaukseen sisältyvää alueellista tarkastelua tärkeänä ja katsoo, että myös selonteon toteuttamiseksi laadittavan toimeenpanosuunnitelman yhteydessä tulee vielä arvioida toimenpiteiden ja päätösten maaseutuvaikutuksia.

Kulttuurin alueellista saatavuutta arvioitaessa on muistettava, että Suomi on yksi EU:n maaseutumaisimmista maista. Suomen pinta-alasta 95 prosenttia on maaseutua, ja lähes 70 prosenttia pinta-alasta on harvaan asuttua. Suomalaisista lähes 1,5 miljoonaa asuu maaseudulla. Lisäksi jopa 2,9 miljoonaa suomalaista viettää merkittävän osan vuodesta maaseudulla vapaa-ajanasunnollaan. Kulttuurilla ja kulttuuripalveluilla on keskeinen merkitys maaseutualueiden asukkaiden, yhteisöjen, kylien ja kuntien hyvinvointiin ja elinvoimaan. Erityisesti monet perinteiset maaseudulle tai maaseutuomaisten alueiden keskelle sijoittuvat kesätapahtumat, kuten Seinäjoen tangomarkkinat, Tyrnävän perunamarkkinat, Sodankylän elokuvajuhlat tai kesäteatteritapahtumat, tarjoavat maaseudun asukkaille, mökkiläisille ja matkailijoille tärkeitä elämyksiä ja mahdollisuuksia kohtaamisiin ja vahvistavat yhteisöllisyyttä. Oma paikallinen ja alueellinen kulttuuri nähdään yhteisöllisen ja taloudellisen toiminnan perustana ja elinvoimaa uudistavana tekijänä. Kulttuurilla on keskeinen merkitys myös varautumisen ja turvallisuuden vahvistamisen näkökulmista. Valiokunta katsoo, että kulttuurin tulee olla osa kuntien peruspalvelua, josta tulee huolehtia myös maaseudulla ja harvaan asutuilla alueilla.

Kulttuuriympäristö ja kulttuurin fyysinen infrastruktuuri

Maaseutumaisilla, harvaan asutuilla alueilla kulttuuri- ja luovat alat sitoutuvat vahvasti elinympäristöön, kulttuuriperintöön ja kokemusmaailmaan. Maaseudun kulttuuriympäristöt ovat vetoimatekijöitä, joiden vaalimiseen sekä kulttuuriperinnön hoitoon ja kestävään hyödyntämiseen on syytä panostaa. Selonteossa nostetaan esiin sekä nykytilan kuvauksessa että tulevaisuuskestävä kulttuurin perustana kulttuurin ja taiteen tilojen säilyttäminen, hyödyntäminen ja kestävä korjaaminen. Kulttuurin ja kulttuuriperinnön saavutettavuuden kannalta on tärkeää, että kulttuurista pääsee nauttimaan paikallisesti joka puolella Suomea, myös harvaan asutuilla alueilla. Kulttuurin käytössä olevat tilat ovat tässä ratkaisevassa asemassa.

Toimiva esimerkki keskeisestä kulttuurin ja kansalaistoiminnan tilojen vaalimisen tavasta ovat seurantalot ja niiden korjausavustusjärjestelmä, joka sai Euroopan kulttuuriperintöpalkinnon vuonna 2024. Noin 2500 seurantaloa tarjoaa kokoontumis- ja harrastustiloja eri puolilla Suomea, monesti paikoissa, joissa ei ole muuta vastaavaa tilaa. Seurantalot ovat monimuotoinen ryhmä eri

Valiokunnan lausunto MmVL 8/2025 vp

aikakausien arkkitehtuuria edustavia taloja, joita muun muassa maamiessseurat, nuoriso- ja raitiusseurat, vapaapalokunnat sekä työväenyhdistykset ovat rakentaneet kokoontumistiloikseen. Kuten selonteossa todetaan, ovat myös kirkot ja seurakuntien tilat merkittäviä kulttuuritoiminnan ja vuorovaikutuksen mahdollistajia eri puolilla Suomea.

Kuntien käytetyin kulttuuripalvelu ovat kirjastot, jotka tavoittavat myös suuren osan maaseudun asukkaista ja ovat tärkeitä kohtaamispaikkoja ja monipalvelupisteitä. Kouluissa tarjottavalla taide- ja kulttuurikasvatuksella on niin ikään keskeinen rooli siinä, miten osallisuutta kulttuuriin voidaan vahvistaa. Myös museot ovat olennainen osa kulttuurikasvatusta ja merkittävä tekijä luovan talouden liiketoiminnassa. Selonteossa viitataan vuoden 2019 museoiden valtionavustusuu- distuksen yhteydessä esitettyyn tavoitteeseen vahvistaa alueellisia ja valtakunnallisia vastuumuseoita. Valiokunta nostaa tässä yhteydessä esiin, että Imatralla on suunniteltu uutta valtakunnallista erä- ja luontokulttuurimuseota, joka yhdistäisi metsästyksen, kalastuksen ja luonnon virkistyskäytön perinteiden vaalimisen, tallentamisen ja esittämisen.

Kulttuurimaiseman osalta valiokunta nostaa esiin erityisesti perinneympäristöjen merkityksen. Perinneympäristöt eli perinnebiotoopit ovat aikoinaan maatalouden harjoittamisen myötä syntyneitä niittyjä, ketoja ja laitumia. Perinnemaisemien luontotyypit ovat Suomen uhanalaisimpia luontotyyppisiä, joissa esiintyy lähes neljäsosa uhanalaisista lajeista. Perinnebiotoopit ylläpitävät pölyttäjä- ja petohyönteiskantoja, joten ne ylläpitävät ruuantuotannon jatkuvuutta. Perinneympäristöjen hoito ylläpitää avointa, hoidettua maisemaa, joka paitsi lisää paikallista pitovoimaa myös edistää matkailua ja virkistyskäyttöä. Suomalaiset alkuperäisrodut ovat tärkeä osa kulttuurihistoriaamme ja ylläpitävät myös osaltaan perinneympäristöjä. Perinneympäristöjen säilyminen edellyttää jatkuvaa hoitoa ja maaseudun pysymistä asuttuna ja siten myös maatalojen ja -talouden jatkuvuudesta huolehtimista. Maataloudella on yleisemminkin suuri merkitys kulttuuri- ja muiden maisema-alueiden avoimena säilymisen kannalta.

Kulttuuri laajana käsitteenä

Selonteon käsitys kulttuurista on lähtökohtaisesti laaja. Selonteon mukaan kulttuuri muodostaa yhteiskunnalle tai sosiaaliselle ryhmälle tunnusomaiset henkiset ja aineelliset piirteet. Siihen kuuluvat taiteiden lisäksi perusoikeudet, arvojärjestelmät, perinteet, taidot, tavat ja uskomukset. Perustuslain 17 §:ssä säädetään oikeudesta omaan kieleen ja kulttuuriin. Sen 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaista kulttuuriperintöä siirretään osana perinteisiä elinkeinoja, käsitöissä, taiteessa ja oppimalla luonnosta. Vastaavasti myös muiden perustuslaissa mainittujen ryhmien kulttuuri säilyy ja siirtyy eteenpäin nimenomaan osana aktiivista toimintaa. Maa- ja metsätalousvaliokunta pitää laajaa kulttuurikäsitystä tärkeänä ja myönteisenä, ja korostaa, että laaja kulttuurikäsitys laajentaa myös kulttuuritoimijoiden joukkoa.

Maa- ja metsätalousvaliokunta nostaa oman toimialansa osalta erityisesti esiin ruokakulttuurin. Suomalainen paikallisesti vahvasti omaleimainen ruokakulttuuri, eli mitä ja miten syödään, kertoo laajasti suomalaisesta luonnosta, yhteiskunnasta, historiasta, identiteetistä ja kulttuurista. Suomalaiset voivat olla ylpeitä kotimaassaan kasvatetuista ja luonnon tarjoamista puhtaista ja monipuolisista raaka-aineista. Ruoka on noussut myös kansainvälisten matkailijoiden kiinnostuksen kohteena yhä tärkeämpään rooliin. Ruokakulttuurin tuntemus ja arvostus ovat tärkeitä te-

Valiokunnan lausunto MmVL 8/2025 vp

kijöitä maatalouden kannattavuuden parantamisen ja matkailun edistämisen näkökulmasta. Suomalaisen ruoan tunnettuuden lisääminen kansainvälisesti tukee paitsi matkailua, myös ruokavien-
tiä ja elintarvikealan kansainvälistymistä.

Kulttuuri, luonto ja ympäristö ovat syvässä vuorovaikutuksessa toisiinsa. Maa- ja metsätalousva-
liokunta nostaa suomalaisista perinteisistä luontoon vahvasti kytkeytyvistä kulttuurimuodoista
esiin myös metsästys-, kalastus ja eränkäyntikulttuurin. Selonteossa jää huomiotta metsästysseu-
rojen ja kalastuskuntien toiminta, jossa vaalitaan konkreettisesti metsästys- ja kalastuskulttuuria.
Metsästysseuran keskeinen rooli suomalaisessa kyläyhteisössä on nykyäänkin huomattava. Met-
sästysseuratoiminnassa ja kalastuskunnissa luodaan puitteita harvaanasuttujen alueiden harras-
tustoiminnalle ja luontoon perustuvan elämäntavan edistämiseksi. Selonteossa korostetaan kult-
tuuria jokaisenoikeutena, mutta perinteisiä luonnossa liikkumiseen liittyviä jokaisenoikeuksia ja
niiden merkitystä suomalaisten luontosuhteelle ei ole selonteossa tarkasteltu. Suomalaiseen met-
sästyskulttuuriin kuuluu olennaisena osana metsästyskoiran kanssa tapahtuva metsästys. Muita-
kaan eränkäyntiin, luonnontuotteisiin tai koti- ja lemmikkieläimiin, liittyviä perinteitä ei ole se-
lonteossa mainittu.

Kulttuurin toimijoiden tukeminen

Valtioneuvoston selonteon toimenpide-ehdotuksissa esitetään, että julkisen ja yksityisen sektorin
yhteisrahoitusmalleilla edistetään ammattimaisesti tuotettujen kulttuuripalvelujen alueellista,
paikallista ja kielellistä saatavuutta, taiteen vapaan kentän työllisyyttä sekä alan toimintaedelly-
tysten paranemista. Taiteen ja kulttuurin julkista rahoitusta tarvitaan alueellisen yhdenvertaisuus-
den ja moniarvoisuuden turvaamiseksi. Maa- ja metsätalousvaliokunta toteaa, että Euroopan Uni-
onin maaseuturahoituksella (CAP) on suuri merkitys suomalaiselle kulttuuritoiminnalle. Rahoi-
tus on mahdollistanut yli tuhat hanketta per rahoituskausi, kanavoinut rahoitusta noin 70 miljoonaa
euroa per rahoituskausi ja tuottanut laskemattoman määrän toiminnasta saatuja elämyksiä ja
kokemuksia. Yhdistykset ovat ratkaisevan tärkeitä maaseudun kulttuuritoiminnan kehittämises-
sä. Rahoitusta myöntävät alueelliset ELY-keskukset ja paikalliset Leader-ryhmät.

Kansalaisyhteiskunta ja aktiiviset kansalaiset huolehtivat merkittävästä osasta maamme kulttuu-
ritoimintaa. Monessa kunnassa paikallisen kulttuuriperinnön vaaliminen ja siirtäminen eteenpäin
on vapaaehtoistoimijoiden, paikallisten kotiseutu- ja perinneyhdistysten sekä ei-ammattillisten
paikallismuseoiden varassa. Talkoot ovat Suomessa perinteinen vapaaehtoisen työn muoto ja tär-
keä osa suomalaista kansanperinnettä. Maaseuturahoituksessa talkootyö on otettu siten huo-
mioon, että tuen ehtona oleva yksityinen rahoitus voi koostua myös talkootyöstä. Valiokunta pi-
tää tärkeänä, että vastaavia malleja vapaaehtoistoimijoiden työn helpottamiseksi ja työstä aiheu-
tuvan hallinnollisen taakan keventämiseksi kehitetään laajemminkin. Valtioneuvoston periaa-
tepäätöksenä vuonna 2024 hyväksytyn kansalaisjärjestöstrategian toimeenpanossa tulee varmis-
taa hallinnollisen taakan keventämiseen liittyvien toimien nopea toteutus.

Toimiva yhteistyö kuntien ja paikallisyhteisöjen välillä on oleellista maaseutualueiden ja kylien
näkökulmasta. Yli 170 kunnassa on olemassa kyläyhdistysten ja kunnan välinen yhteistyöelin.
Kulttuuritoiminta on yksi keskeisistä teemoista, joita kuntien ja kyläyhdistysten yhteistyöllä voi-
daan aktivoida paikallisesti. Maa- ja metsätalousvaliokunta korostaa, että myös paikallisilla yri-
tyksillä voi olla merkittävä rooli paikallisten kulttuuritapahtumien tukemisessa. Yhteistyö kunti-

Valiokunnan lausunto MmVL 8/2025 vp

en ja paikallisten yhdistysten ja yritysten välillä voi edesauttaa erityisesti kulttuuri- ja luontomatkailun kehittämisessä ja matkailijoita houkuttelevien tapahtumien suunnittelussa. Monista paikallisten yrittäjien tukemista pienimuotoisista kesätapahtumista on vuosien saatossa kasvanut laajoja tapahtumia, jotka houkuttelevat kävijöitä eri puolilta maata.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Maa- ja metsätalousvaliokunta esittää,

että sivistysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 10.4.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Jenna Simula ps
jäsen Tiina Elo vihr
jäsen Ritva Elomaa ps
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Janne Jukkola kok
jäsen Antti Kangas ps
jäsen Teemu Kinnari kok
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Helena Marttila sd
jäsen Anders Norrback r
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Timo Suhonen sd
jäsen Eerikki Viljanen kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tuire Taina